

riografije u kojoj naša država Bosna i Hercegovina zauzima značajno mjesto. A posebno je od našeg interesa i to kako se u njoj inerpretira historija naše države. ■

Almira Memić

Bosna i Hercegovina u Uspomenama Leona Bilinskog.
Sarajevo: Institut za istoriju, 2004., str. 112

Carski dvor, politički ljudi i njihovi zvanični stavovi, tajne, samo ponekad otkrivane misli, komplikovan državni sistem i njegovo funkcioniranje, diplomatske igre iza kulisa, intrige među političarima u vrhu Austro-Ugarske monarhije, dualizam i sve njegove popratne pojave, te na kraju zemlja Bosna i njeni politički predstavnici su teme koje interesiraju uglednog političara i jedno vrijeme najodgovorniju osobu o pitanjima Bosne i Hercegovine, Leona Bilinskog. Leon Bilinski (rođen u Zaleszczyki/Galicija 1846, umro u Beču 1923) je bio redovni profesor političke ekonomije na Univerzitetu u Lavovu, rektor istog Univerziteta, državni ministar za Galiciju, austrijski ministar finansija u dva mandata i, ono zbog čega je za historiju Bosne i Hercegovine posebno važan, zajednički ministar finansija (20. II 1912.- 07. II 1915), u čijoj ingerenciji je, kako je poznato, bila Bosna i Hercegovina skoro svo vrijeme dok je bila sastavnim dijelom Austro-Ugarske monarhije. Vrijeme njegove uprave nad Bosnom i Hercegovinom je bilo možda najnezahvalnije za upravu, kako na spoljnopolitičkom planu tako i na planu unutrašnjih previranja u Bosni i Hercegovini, kao i previranja u austrougarskoj politici prema Bosni i Hercegovini. To je vrijeme kada na račun vojnih slabe civilne funkcije u Monarhiji, pa tako i funkcija zajedničkog ministra finansija.

Zahvaljujući naporima Instituta za istoriju u Sarajevu dio zapažanja Leona Bilinskog postao je dostupan našoj naučnoj i široj javnosti. Obimom nevelika, ali svojim sadržajem veoma vrijedna knjiga je dio *Uspomena L. Bilinskog* koje su pod naslovom *Wspomnienia i dokumenty – TOM I 1864-1914.*, objavljene u Warszavi 1924. godine. Važno je napomenuti da je ovo, kako naglašava Husnija Kamberović u *Predgovoru*, prva knjiga iz tek pokrenute edicije u kojoj će se objavljiviti memorari, dnevnici, uspomene i putopisi značajnih ličnosti bez obzira na vrijeme njihovog djelovanja. On s pravom ističe da su to historijski izvori koji otkrivaju skrivene pojave u historiji.

Knjiga ima 112 strana i sastoji se iz *Predgovora*, *Historiografskog portreta eminentnog upravitelja* i glavnog dijela koji nosi naslov "*Uspomene i dokumenti – 1846-1914*". *Predgovor* koji je napisao Husnija Kamberović i članak Stjepana Matkovića *Historiografski portret eminentnog upravitelja*, koji prethode *Uspomenama* Leona Bilinskog, pomoći će, kako široj tako i naučnoj javnosti da lakše prati i bolje razumije događaje koji su opisani u Sjećanjima, a indeks imena na kraju knjige olakšaće put istraživačima da dođu do željenog cilja.

Memoarski dio knjige podijeljen je u tri dijela: *1912-1914. resor zajedničkog ministarstva finansija. Izbijanje svjetskog rata*; *Pred rat* i treći dio *Atentat u Sarajevu*. U centru pažnje dijela *Uspomena* Leona Bilinskog za koji se odlučio izdavač je vremenski period 1912-1914. godina s tim da je znatno manje pažnje poklonjeno 1913. godini, nego godini koja je prethodila i onoj koja je uslijedila.

Povremeno, kada govori o ljudima s kojima saraduje i susreće se, on pravi digresije i odlazi u vrijeme prije 1912. i poslije 1914. godine, ali ubrzo kao da postaje svjestan da se ne drži teme vraća se već započetom pripovijedanju. Ako bi u jednoj rečenici trebali saopćiti na osnovu čega piše Bilinski onda bismo rekli da su izvori njegovog pripovijedanja ono u čemu je lično sudjelovao, ono što je vidio, bio službeno obaviješten, čuo ili pak pročitao, stvarajući pri tome cjelovit mozaik zbivanja na sceni i iza scene. On nastoji da bude realan u procjeni ljudi koji su u to vrijeme neposredno odlučivali o sudbini više od 50 miliona žitelja Monarhije i o njihovoj ulozi, pozitivnoj i negativnoj, u vremenu koje je prethodilo Prvom svjetskom ratu. Iako pokušava da bude realan stiče se utisak da je osnovni motiv njegovog pisanja, kao i kod većine drugih koji pišu memoare, opravdavanje lične uloge u historiji. Također se može zapaziti da je u procjeni vrijednosti pojedinih ličnosti krajnje subjektivan. Ukoliko su bili u dobrim odnosima s njim onda su pozitivne i mudre osobe, u protivnom nisu. Najbolji primjeri su Franjo Josip (kao pozitivna ličnost), Franjo Ferdinand i general Oskar Potiorek, kao negativne ličnosti. Stil pisanja je dosta krut, diplomatski, koji popušta vrlo rijetko. Na primjer, kada opisuje Ilidžu i posebno, kada govori o svojoj supruzi. "*Nad mojim radnim stolom u Varšavi visoko gore visi slika Razapetog, a odmah ispod njega sjajan portret moje zaručnice, prve moje svetinje; pod kutom na drugom zidu gore crkva cieplicka, u kojoj smo se vjenčali, a na kraju pod njom nevelika slika palače pri Johannesgasse, posljednje naše svetinje*". (str. 43).

Segmenti *Uspomena* koji se direktno ili indirektno odnose na Bosnu i Hercegovinu tretiraju uglavnom političke teme, ali nam Bilinski na nekim mjestima donosi zanimljive podatke iz ekonomske historije i historije svakodnevnog života. Interesantni su njegovi zaključci o stavovima Austrije i Ugarske prema Bosni i Hercegovini. On ističe da se Austrijska vlada uvijek rukovodila interesom za dobrobit okupiranih krajeva, dok se Ugarska vlada rukovodila samo jednim ciljem: ugnjetavanjem

Bosne i Hercegovine u korist Ugarske, a protivno interesima Austrije. (str. 49).

Bilinski je nastojao da se u bosanskohercegovačkom Saboru formira radna većina sastavljena od sve tri konfesije, pa je od početka svog mandata radio na pridobijanju uglednika svih triju vjera. Zbog toga on razgovara sa Šolom, Mandićem, Bašagićem, Arnautovićem, a imenuje i domaćeg čovjeka (Teodora Zurunića) u vladu (str. 50). U cilju približavanja domaćoj političkoj eliti priređivao je službene ručkove i primao ugledne goste iz grada, u svom lijepo uređenom stanu na Ilidži. U skladu sa diplomatskim običajima, svoju ulogu u društvenom životu imala je i njegova supruga. Bilinski nam prenosi dio atmosfere sa "popodneve večere", koju je ona jedne prilike priredila za "muslimanske gospođe. Gošće su počašćene slatkišima i cigaretama". On konstatira da je odjeća "muslimanskih gospođa vrijedila čitav imetak", mada on to nije vidio jer "je sav muški svijet morao napustiti kuću prije dolaška gostiju". (str. 59).

Bilinski je prilikom boravaka u Bosni i Hercegovini našao vremena da obiđe neke od prirodnih ljepota i kulturno-historijskih spomenika ove zemlje. U svojim memoarima je pribilježio da je u društvu mostarskog gradonačelnika Mujage Mula-Mehmedovića posjetio izvore Bune i neke historijske objekte u Mostaru, poput starog mosta kojeg on naziva rimskim. Posebno mu je ostalo upečatljivo hercegovačko vino "koje je izvršno i po boji i po okusu, kako crveno tako i bijelo". (str. 60). Iz njegovog izlaganja možemo saznati i o razgovorima koje je vodio sa šumarskim poduzetnikom Steinbasom, čiji je rezultat trebao biti otkup njegovih preduzeća u Bosni "u korist bosansko-hercegovačke države" (str. 64). Također, Bilinski nam u svojim *Uspomenama* prenosi kako je on vidio skadarsku krizu, zavođenje iznimnih mjera u Bosni i Hercegovini te sarajevski atentat.

* * *

U "*Bosni i Hercegovini u Uspomenama Leona Bilinskog*" nećete naći puno opisa prirodnih ljepota, karakterizacije običnih ljudi i onoga što se zove svakodnevni život, ali ćete se susretati sa svim onim šta se dešava u kuloarima, iza kulisa, što sigurno nije našlo mjesta u zvaničnim dokumentima, za koje mi najčešće kažemo da su izvori prvog reda. Bilinski je bio diplomata svoga vremena koji jednu staru carevinu ispraća u historiju. To je bila njegova posljednja politička ispovijest i jedan mozaik likova s kojima se susretao: car i carica, diplomate, vojnici, ministri, te razni balkanski političari. Čitajući *Uspomene* ostanete pod utiskom da o toku historijskih kretanja ponekad odlučuju sitnice, porivi pojedinih političkih ličnosti, njihova netrpeljivost prema pojedincima i narodima, ili pak njihove greške, namjerne i nenamjerne. Izgleda da je i Leon Bilinski bio uvjeren u to.

Na kraju, svima onima koji žele "iznutra" upoznati način na koji funkcioniše jedna imperija, što je Austro-Ugarska monarhija sigurno bila, i gdje je mjesto Bosne

i Hercegovine u općim kretanjima preporučujem da “*Bosna i Hercegovina u Uspomenama Leona Bilinskog*” postane dio njihove biblioteke. ■

Edin Radušić

Makdisi, Ussama. *The Culture of Sectarianism: Community, History, and Violence in Nineteenth-Century Ottoman Lebanon*. Berkeley: University of California Press, 2000. Str. 259.¹

Sukobi između vjerskih zajednica na prostorima kojima je vladala osmanska država do dvadesetog vijeka već odavno privlače pažnju brojnih historičara. Ussama Makdisi, profesor istorije na Rice Univerzitetu u Americi, u ovoj izazovnoj knjizi pod naslovom *Kultura sektaštva: zajednica, istorija i nasilje u osmanskom Libanu u devetnaestom vijeku* analizirao je pojavu među-konfesionalnog nasilja u Libanu upravo u periodu kada je takva specifično moderna vrsta konfesionalne (ili sektaške) podijeljenosti utemeljena — tokom tanzimatskih reformi unutar Osmanskog carstva.

Da bi pokazao presudnu ulogu modernog reformnog konteksta (otprilike 1840-1860), Makdisi u prva tri poglavlja ocrtava pozadinu tog doba kroz glavne lokalne i međunarodne političke razvoje koji su postepeno mijenjali društvene odnose na području libanske gore od kraja osamnaestog vijeka do ponovnog uspostavljanja osmanske vladavine nad tim područjem u 1840. godini. Naime, u tom periodu različiti evropski uticaji (poput dolaska katoličkih i protestantskih misionara i uspostavljanja konzula velikih sila) u biti su predstavljali “nježni krstaški pohod,” nježni u smislu da to nisu bili vojnički ratovi, ali su to ipak bili pohodi Evropljana (sveštenika, putopisaca, pjesnika) koji su zamišljali da svojim djelima spašavaju lokalne kršćane od neprijateljski raspoloženog islamskog svijeta oko lanca libanskih planina gdje su vijekovima živjeli Maroniti i Druzi. Međutim, kao što Makdisi vješto prikazuje, ti prosvjetiteljski evropski pogledi nisu se nimalo podudarali sa pogledima i načinom života samih žitelja libanske gore. U tim zajednicama, koje se jesu međusobno vjerski razlikovale, vladale su lokalne elitne porodice koje su opravdavale rigidni hijerarhijski društveni poredak kao legitimnu vladavinu onih koji posjeduju “riječ” ili znanje (söz sahibleri na turskom) nad ignorantnom masom seljana. Istupi iz

¹ Ova knjiga je u cijelosti dostupna na internet adresi izdavačke kuće Univerziteta u Californiji u Berkeleyu: <http://ark.cdlib.org/ark:/13030/ft2r29n8jr/>